

УДК 378.091.33-027.22

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ПЕДАГОГА-ОРГАНІЗАТОРА В ПРОЦЕСІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Л.В.Кузнєцова

Анотація. У статті проаналізовано особливості формування педагогічної майстерності педагога-організатора в процесі педагогічної практики.

Ключові слова: педагогічна майстерність, педагогічна практика.

Аннотация. В статье проанализированы особенности формирования педагогического мастерства педагога-организатора в процессе педагогической практики.

Ключевые слова: педагогическое мастерство, педагогическая практика. Воспитание (воспитательная работа в школе), специальная подготовка, педагог-организатор.

Summary. In the article special features of pedagogical skill of a teacher-organizer in the process of pedagogical practice are analysed.

Key words: pedagogical skill, a teacher-organizer, pedagogical practice, upbringing, special training.

Актуальність дослідження. Згідно з Концепцією розвитку педагогічної освіти України формування інформаційно-технологічного суспільства, докорінні зміни в соціально-економічному, духовному розвитку держави, інтеграція національної освіти в європейський освітній простір

потребують підготовки вчителя нової генерації [4,3].

Це вимагає визначення концептуальних довгострокових стратегій щодо подальшого вдосконалення та розвитку педагогічної освіти, яка на основі національних надбань світового значення та усталених європейських традицій забезпечує формування педагогічних працівників, здатних здійснювати професійну діяльність на демократичних та гуманістичних засадах, реалізовувати освітню політику як пріоритетну функцію держави, що спрямовується на розвиток та самореалізацію особистості, задоволення її освітніх і духовно-культурних потреб, а також потребу бути конкурентоспроможними на ринку праці [4, 5].

Огляд досліджень і публікацій. Педагогічна майстерність учителя була об'єктом досліджень у різних площинах: теоретичні основи педагогічної майстерності (І.А.Зязюн, Л.В.Крамущенко, І.Ф.Кривонос, О.Г.Мирошник, В.А.Семиченко, Н.М.Тарасевич); формування професійної компетентності педагога (О.М.Алексюк, І.Д.Бех, І.А.Зязюн, В.Н.Кузьміна, А.К.Маркова, В.В.Олійник, В.А.Семиченко); формування психолого-педагогічної компетентності педагога (Н.Д.Креденець, М.І.Лук'янова, І.В.Родигіна); формування соціально-психологічної компетентності педагога (Я.Л.Коломенський, Л.В.Кондрашова, Г.С.Костюк, В.А.Крутецький, С.Д.Максименко, Н.В.Чепелєва); зміст психологічної готовності до педагогічної діяльності (Г.П.Дзвоник, О.О.Глушко, Л.В.Кондрашова, В.О.Моляко); психологічна компетентність педагога (В.Н.Козієв, С.О.Гура, У.Новацка, М.Ю.Малаканова) тощо.

Постановка проблеми. Аналіз досліджень і публікацій показав, що на сучасному етапі розвитку педагогічної науки відбулося значне розширення змісту інтегрального поняття «педагогічна майстерність» завдяки осмисленню науковцями змісту сучасних термінів: «компетентність», «компетенції», «педагогічна культура», «готовність до педагогічної діяльності».

І все ж, попри значну зацікавленість сучасних дослідників проблемою педагогічної майстерності, не повною мірою з'ясованим залишається питання формування та розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів початкової школи в гуманітарно-педагогічному коледжі.

Мета статті. У даній статті пропонуємо проаналізувати особливості формування педагогічної майстерності педагога-організатора в процесі педагогічної практики.

Виклад основного змісту досліджень. Доречним є з'ясування суті поняття «педагогічна майстерність», що постало як наукова проблема ще в XIX ст.

Найбільш вдало сутність педагогічної майстерності розкрито в «Педагогічній енциклопедії»: це «високе і постійно вдосконалюване мистецтво виховання і навчання, доступне кожному педагогу, що працює за покликанням і любить дітей» [6,739].

Згідно з українським педагогічним словником за редакцією С.Гончаренка, педагогічна майстерність – це характеристика високого рівня педагогічної діяльності. Критеріями педагогічної майстерності педагога виступають такі ознаки його діяльності: гуманність, науковість, педагогічна доцільність, оптимальний характер, результативність, демократичність, творчість оригінальність) [2,251].

Педагогічна майстерність ґрунтується на високому фаховому рівні педагога, його загальній культурі та педагогічному досвіді. Необхідними умовами педагогічної майстерності є гуманістична позиція педагога й професійно значимі особисті риси і якості.

І.Зязюн розуміє під педагогічною майстерністю «комплекс властивостей особистості вчителя, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі» [7,30].

Її тлумачать і як «найвищий рівень педагогічної діяльності, який виявляється в тому, що у відведений час педагог досягає оптимальних наслідків», «синтез наукових знань, умінь і навичок методичного мистецтва і особистих якостей учителя», «комплекс властивостей особистості педагога, що забезпечує високий рівень самоорганізації педагогічної діяльності» [1,46].

Наприклад, М.І.Дьяченко і Л.О.Кандибович пишуть: «Педагогічна майстерність – це високий рівень професійної діяльності викладача. Зовні вона виявляється в успішному творчому рішенні найрізноманітніших педагогічних задач, в ефективному досягненні способів і цілей навчально-виховної роботи» [3, 169].

Із внутрішнього боку педагогічна майстерність – це функціонуюча система знань, навичок, умінь, психічних процесів, властивостей особистості, що забезпечує виконання педагогічних задач [3, 170].

Педагогічна майстерність ґрунтується на високому фаховому рівні педагога, його загальній культурі та педагогічному досвіді. Розглядається як вияв власного «Я» у професії, як самореалізація особистості вчителя в педагогічній діяльності, тому визначається як вища, творча його активність, що передбачає доцільне використання методів і засобів педагогічного взаємовпливу в кожній ситуації навчання та виховання. Така доцільність є результатом засвоєння системи знань і уявлень про закони

навчання, технології розвитку дитини, а також індивідуальні особливості педагога, його спрямованість, здібності та психофізичні дані.

Критеріями професійної майстерності вчителя є гуманність, науковість, педагогічна доцільність, оптимальний характер, результативність, демократичність, творчість (оригінальність) [1,93].

Педагогічна майстерність студентів формується в процесі безпосередньої фахової підготовки.

Так, студенти педагогічного відділення спеціальності «Початкова освіта» Барського гуманітарно-педагогічного коледжу ім. М.Грушевського мають можливість поряд з основною спеціальністю – вчитель початкових класів – опанувати низку додаткових спеціальностей, серед яких – організатор дитячих колективів та об'єднань.

Завдяки цьому випускник може працювати на посаді вчителя початкових класів, а також обіймати посаду організатора роботи з дитячими та юнацькими об'єднаннями, знання та навички з якої отримує під час вивчення додаткової спеціальності «Організатор роботи з дитячими та юнацькими об'єднаннями».

У процесі вивчення курсу в студентів формуються уявлення про роль і місце учнівських організацій та об'єднань у системі навчально-виховної роботи загальноосвітньої школи; мету, завдання і принципи діяльності дитячих об'єднань; специфіку вікового підходу в роботі з дітьми; особливості змісту, форм і методів діяльності зі школярами; систему роботи організатора роботи з дітьми в організаціях та учнівських об'єднаннях, його взаємодію з педагогічним колективом, сім'єю та громадськістю; а також у студентів виробляється система професійних практичних умінь і навичок, потреба самостійно поповнювати свої знання, застосовувати їх у педагогічній діяльності.

У результаті опанування змісту дисципліни, в студентів мають бути сформовані та розвинені наступні уміння й навички: володіння методикою підготовки й проведення різноманітних форм виховної роботи (індивідуальні, групові, масові); здатність застосовувати ефективні методи виховної роботи в учнівських об'єднаннях; налагоджувати стосунки з педагогічним колективом, батьками, громадськістю, з лідерами дитячих і юнацьких об'єднань та організацій; створювати дитячі організації та об'єднання за місцем проживання, залучати до них школярів, враховуючи їхні вікові та психологічні особливості, розробляти конкретні форми роботи для кожного об'єднання; готувати і проводити зі школярами різноманітні заходи в позаурочний час: вечори, свята, зустрічі, ігри, конкурси, залучати до роботи батьків, учителів; організовувати діяльність дітей під час канікул, у літніх оздоровчих таборих тощо.

У процесі фахової підготовки студенти систематично ведуть так звані «Виручалочки» (зошити, в яких систематизовано матеріали за різними рубриками: («Ігри», «Пісні», «Конкурси», «Загадки», «Банк запитань» тощо), та «Скарбнички» (теки, в яких зберігаються сценарії заходів, розробки форм виховної роботи та інша методична література, що згодом допомагає студентам у їх практичній діяльності). Більшість студентів уже під час навчання формує електронний банк зібраного матеріалу.

Таким чином, у майбутніх спеціалістів формується гносеологічний компонент педагогічної майстерності, що виявляється через наявність базових науково-теоретичних знань у студентів певного фаху.

Але, як доречно зауважує Г.Г.Кіт, «теоретичні знання мають бути переведені на мову практичних ситуацій, тобто стати засобом розв'язання практичних завдань. Саме цю стратегічну мету в першу чергу повинна реалізовувати педагогічна практика. Крім того, вона створює реальні можливості для формування готовності студентів до здійснення навчально-виховної мети: потреби здобувати і застосовувати нові теоретичні й методичні знання та одночасно засвоювати новий педагогічний досвід, проникнутися любов'ю і повагою до обраної професії. Створюючи умови, максимально наближені до реальних умов самостійної педагогічної діяльності в школі, педагогічна практика забезпечує сприятливі передумови для формування основ професійної майстерності як найважливішої якості особистості майбутнього вчителя-вихователя» [5,3].

На цьому наголошував у свій час ще В.О.Сухомлинський: «Готовність учителя до педагогічної діяльності як показник оволодіння ним педагогічною майстерністю може бути виявлено лише в період практики, де на основі аналізу його діяльності з'ясовується відповідність власне знань, умінь і навичок учня реально існуючому переліку знань, умінь та навичок, які є показниками оволодіння педагогічною майстерністю. До такого переліку доцільно віднести лише ті вміння, які дійсно можуть бути сформовані під час навчання» [8, 3].

Важливою ланкою в системі підготовки вчителів початкової школи є проходження ними практики з позаурочної виховної роботи в сучасній загальноосвітній школі, метою якої є забезпечення початкового досвіду педагогічної діяльності студентів педагогічних спеціальностей шляхом їх залучення до позаурочної виховної роботи в школі.

Під час цього виду практики студенти виступають у ролі помічника вчителя початкових класів, класного керівника, вихователя груп продовженого дня, організатора роботи з дитячим колективом школи, керівника шкільних гуртків.

Практика здійснюється в позаурочний час у середньому по 2 години, з яких 1 година відводиться на проведення студентами-практикантами виховного заходу, і 1 година – на його обговорення. Протягом семестру кожен практикант проводить не менше трьох пробних занять і контрольний виховний захід.

Під час проходження даного виду практики студенти вчать, зокрема, організувати дитячий колектив і спілкуватися зі школярами в ході проведення бесід, диспутів, колективних творчих справ, рухливих, сюжетно-рольових, дидактичних ігор та інших форм позаурочної виховної роботи з учнями, спостерігають та аналізують їх, вивчають роль учителя у їх проведенні, визначають дотримання педагогами вимог до них як до професіоналів.

Під керівництвом досвідчених класоводів молодших класів та класних керівників у середніх і старших класах студенти знайомляться з дитячим колективом, опановують основи педагогічної техніки, вчать взаємодіяти з дітьми, у результаті чого в них шліфується техніка, розвивається мовлення, вміння спілкуватися. Одним із критеріїв оцінки проведення виховного заходу є якість володіння основними педагогічними здібностями (комунікативними, організаційними, перцептивними, емпатійними тощо). Загалом обговорення заходу сприяє формуванню досвіду професійного спілкування, розвитку вміння висловлюватися, аргументувати свою позицію.

Особливо цінними в контексті наших досліджень є результати літньої педагогічної практики в оздоровчих таборі, мета якої – набуття студентами досвіду самостійної організації життя та діяльності дитячого колективу, оволодіння методикою виховної роботи зі школярами в умовах літніх канікул.

Підготовка до даного виду практики здійснюється в два етапи в ході табірної збори: 1) етап науково-теоретичної підготовки (студенти ознайомлюються з особливостями педагогічної діяльності в таборі відпочинку, специфікою формування дитячого колективу загалом та формування взаємин між вихованцями і вихователями табору, закріплюють свої знання методик проведення різноманітних сучасних форм виховної роботи; 2) табірний збір безпосередньо в таборі відпочинку (студенти виконують різні ролі – самих вожатих, вихованців, музичних керівників, режисерів, художників, ораторів тощо).

Практикантам надається можливість у формі масштабної ділової гри відчувати атмосферу виховної роботи в таборі, сформулювати уявлення про можливий стиль спілкування, поведінки себе як педагогів, спробувати організувати та про вести різноманітні форми виховної роботи.

Практична підготовка здійснюється на території базового табору «Фортуна» с. Митки, де студенти проживають в умовах реального табору, з дотриманням усіх режимних моментів. Кожна студентська група в умовах табору – це педагогічний загін, що має відповідну форму (в умовах табору – це футболки та хусточки різних яскравих кольорів) з логотипами коледжу та практики. Студенти моделюють організаційний, основний та підсумковий період роботи табірної зміни, максимально наповнюючи їх різноманітними формами виховної роботи, враховуючи всі напрями виховання та вікові інтереси майбутніх своїх вихованців. Обираються органи самоврядування в загонах, оформляється «обличчя загону» - девіз, емблема, закличка, загонова пісня. Традиційно проводяться конкурси на кращий загоновий куточок та кращу загонову газету.

Протягом практики студенти перебувають на повному самообслуговуванні.

Табірний збір дає свої результати. Студенти їдуть у літні оздоровчі табори добре підготовленими, маючи гарне методичне забезпечення. Зрозуміло, що студенти, які опановують додаткову спеціальність «Організатор роботи з дитячими та юнацькими об'єднаннями», мають найкращу підготовку. Саме вони (за умови, що мають організаторський хист) стають потім ведучими заходів, гарні ми організаторами.

Практика «Пробні заняття» продовжується і на четвертому курсі, але рівень майстерності студентів значно зростає. Вони стають більш упевненими, досвідченими, більш комунікабельними, проявляють гарні організаторські здібності, розкривають свій творчий потенціал, уміють завоювати увагу учнів, доцільно використати методи впливу. Цікавими за змістом та формою проведення є заходи, підготовлені студентами випускних курсів: «Квітковий бал на честь весни-чарівниці», «Без сім'ї немає щастя на землі», «Бути здоровим – це чудово», «Новий рік вже на порозі», «Верба красна б'є напрасно, верба біла б'є за діло». Надовго запам'ятаються вихованцям свята, проведені студентами: «Світ вальсу», Свято сміху. Високі громадянські та етичні почуття прищеплюються учням базових шкіл під час проведення свят, приурочених до Дня Соборності України та дня Перемоги.

Фінальним етапом у практичній професійній підготовці студентів у стінах навчального закладу є переддипломна практика. Вона передбачає роботу практиканта з певним дитячим колективом

Матеріали конференції
(4-й Міжнародний семінар “Актуальні проблеми професійної освіти: теорія і практика”)

упродовж восьми тижнів, що дає великі можливості для глибокого, цілісного і систематичного вивчення школярів у процесі педагогічного спілкування та взаємодії з ними.

Під час переддипломної практики студенти протягом двох тижнів працюють у школі згідно з планом виховної роботи навчального закладу, виконуючи обов'язки педагога-організатора. За період проходження практики студент має можливість розширити свою загальну професійну компетентність, закріпити ціннісні установки, погляди, орієнтири, вивчити досвід роботи класовода, спостерігати за стилем організації спілкування зі школярами, характером взаємостосунків між самими школярами та школярами й учителем, побачити в дії стилі розв'язання конфліктних ситуацій та конфліктів в учнівському і педагогічному колективах, продовжити розвивати свої професійні якості, здібності, вдосконалювати власну культуру педагогічного спілкування, формувати власний професійний ідеал як майбутнього педагога. Студенти вчаться самостійно передавати інформацію і забезпечувати ефективне її засвоєння школярами, залучати дітей до співпраці, використовувати особистісно орієнтований підхід до учнів у процесі навчально-виховної роботи, регулювати міжособистісні стосунки в дитячому колективі, організувати взаємини з дітьми в процесі спільної діяльності.

Висновки. Особливо ефективно формування педагогічної майстерності майбутніх педагогів здійснюється шляхом організації різноманітних видів педагогічної практики студентів. Такі підходи в системі професійного навчання сприяють оновленню традиційної системи майбутніх педагогів до проектування виховної діяльності і повинні бути спрямовані на пошук нових форм навчально-тренувальної діяльності студентів, створення оптимальних умов для вивчення їхнього творчого особистісного потенціалу під час реалізації виховних завдань.

Література

1. Актуальні проблеми підготовки педагогічних кадрів до творчої професійної діяльності: Зб. наук. праць. – К., 1993.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник. / С. Гончаренко. - Київ: «Либідь», 1997.
3. Дьяченко М.И., Кандыбович Л.А. Психология высшей школы. / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – Минск: Изд. Изд-во БГУ, 1978. – с. 169-170.
4. Концепції розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір.- www.mon.gov.ua].
5. Кіт Г.Г. Педагогічна практика в системі ступеневої підготовки вчителя початкових класів: Навч.-метод. Посібник для студентів педагогічних закладів освіти(спеціальність: початкове навчання). / Г. Г. Кіт - Вінниця, 2007.-222с.
6. Педагогическая энциклопедия. – М.: Сов. Энциклопедия, 1965. – Т.2. – С. 739.
7. Педагогічна майстерність: Підручник / І.А.Зязюн, Л.В.Крамущенко, І.Ф.Кривонос та ін.; За ред. І.А. Зязюна.- 2-ге вид., допов. і переробл.- К. :Вища шк., 2004. -422с.
8. Сухомлинський В.О. Вибр. твори В 5-ти т. / В. О. Сухомлинський. - К., 1976-1977. С. 1-3.